

ACTIVITATEA ORGANIZAȚIEI PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN DIN JUDEȚUL FĂGĂRAȘ ÎN PERIOADA 1919-1923

MARIN POP
marinpop07@yahoo.com
Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău

ACTIVITY OF THE ROUMANIAN NATIONAL PARTY ORGANIZATION OF FĂGĂRAȘ COUNTY DURING 1919-1923

ABSTRACT

In this study we intend to analyze how the first three parliamentary elections campaign were held in Făgăraș county, namely the participation of the Roumanian National Party organization in this county in parliamentary election in 1919, 1920 and 1922, the first elections after the Great Union.

These elections were deployed in accordance with electoral law adopted by the Grand National Council of Transylvania in Sibiu, in July 1919, sanctioned, then by King Ferdinand.

There were some differences between this law and the one from the Old Kingdom, one of wich is Article 46 wich provided that if there is one candidate is a constituency, he was declared elected without being deployed the elections.

Keywords: the National Party organization of Făgăraș county, the Liberal National Party, parliamentary elections, electoral campaign, proeminent political.

În studiul de față ne propunem să analizăm evoluția organizației Partidului Național Român din județul Făgăraș în perioada 1919-1923, în special participarea la alegerile parlamentare din anii 1919, 1920 și 1922. Ele s-au desfășurat în conformitate cu legea electorală adoptată de către Marele Sfat Național al Transilvaniei la Sibiu, în iulie-august 1919, sancționată apoi de către regele Ferdinand I. Existau unele diferențe între această lege și cea din Vechiul Regat, una dintre acestea fiind articolul 46, care prevedea că dacă exista un singur candidat într-o circumscripție electorală, acesta era declarat ales fără a se mai desfășura procedura de votare. Doar dacă existau mai mulți candidați, conform articolului 74 din lege, se desfășurau alegeri, iar dacă nici un candidat nu întrunea majoritatea absolută atunci se ajungea la balotaj.

Pe data de 29 iulie 1919 se convoacă, pentru prima dată și de fapt și ultima, Marele Sfat Național, organul legislativ provizoriu al Transilvaniei. Iată ce se spune în textul acestei convocări trimise de către șeful de Resort, dr. I. Suci, membrilor aleși la Alba Iulia: *”Sunteți invitat a vă prezenta la ședințele Marelui Sfat Național convocat pe ziua de Marți în 29 iulie, 10 ore și pe zilele următoare la Sibiu, casa județului. Obiective: întregirea M.Sf.N. prin cooptare, reforma agrară,*

*reforma electorală. Rugăm avizați telegrafic comitetul de încartirare Berggasse nr. 9*¹.

Pe data de 30 iulie are loc cea de a doua ședință, care începe la orele 11,20. Fruntașul politic Axente Banciu, raportorul Comisiei pentru cooptare, a afirmat că unele categorii sociale ca țăranii, învățătorii, medicii și inginerii nu au fost suficient reprezentate în Marele Sfat Național. Din aceste considerente, s-a propus cooptarea de noi membri din aceste categorii sociale². Au fost incluși 11 țărani, 13 învățători, 3 medici, 3 ingineri, 3 publiciști, 4 muncitori, 5 membri ai Partidului Socialist Democrat și 10 diverși. Printre cei cooptați s-a numărat și vicarul Iacob Popa din Făgăraș³. În Marele Sfat Național mai fuseseră aleși doi fruntași politici făgărașeni, pe data de 2 decembrie 1918, a doua zi după Marea Unire, când au fost alese organele de conducere provizorii ale Transilvaniei, în persoana protopopului Nicolae Borzea și dr. Nicolae Șerban⁴, avocat.

Deși proiectul de reformă agrară era de o importanță vitală pentru țărani, fapt unanim recunoscut de către fruntașii politici transilvăneni, la Sibiu s-a convenit să se dezbată mai întâi proiectul de lege electorală, deoarece alegerile generale băteau la ușă.

Abia la data de 6 august 1919 s-a început discutarea proiectului de lege agrară, întocmit de Resortul Agriculturii și analizat în cadrul mai multor consfătuiri

---

¹ *Patria*, nr. 126/1919, Sibiu, p. 1.

² *Ibidem*, nr. 132/1919, p. 1. Precizăm noii membri cooptați și categoriile sociale din care făceau parte: țărani: Gheorghe Filep (Santău), Ștefan Boroș (Săcele), Gheorghe Indre (Vezend), Ioan Iremia Dancâș (Rășinari), Ioan Bucur (Turda), Romul Taflan (Beclean), Dimitrie Nica (Moroda), Vasile Laza (Ticvanu Mare), Ioan Stan Herța (Vidrarău), Mihai Vasiescu (Lipova), Dănilă Vicaș (Husasău-Bihor); învățători: Iuliu Vuia, I. Vidu, Teodor Mureșan, Macedon Simul, Al. Pop, Traian Șuteu, Ștefan Popovici, Candid Pop, D. Lepădat, D. Popovici, Pavel Dârba, Teodor Bucurescu, Gheorghe Lipovan; medici: dr. Pompiliu Nistor, dr. Al. Pop, dr. Iuliu Moldovan; ingineri: Stan Vidrighin, Eugen Muntean, Aurel Stoica; publiciști: Ion Agârbiceanu, I.V. Soricu și Zaharia Bârsan; alte categorii sociale: Iacob Popa, vicar (Făgăraș), dr. Petre Poruțiu, I. Vulcu, comerciant, Partenie Cosma, director de bancă, D. Comșa, profesor, Constantin Pavel, profesor la liceul din Beiuș, Ștefan Roșianu, profesor la Blaj, Al. Ciura, profesor la Blaj; membrii Partidului Socialist-Democrat: Pavel Buciumean, Tiron Albani, Teodor Moga, Emil Isac și Valeriu Roman (cf. *Gazeta Transilvaniei*, nr. 157/1919, p. 2).

³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918-1921*, București, Editura Politică, 1976, p. 149; *Patria*, nr. 132/1919, p. 2-3.

⁴ Dr. Nicolae Șerban s-a născut în anul 1865 în comuna Voila, lângă Făgăraș, dintr-o familie de preoți. A absolvit studiile superioare juridice la Viena și Pesta. A fost ales deputat al Arpașului de Jos, Comitatul Făgăraș, în Dietă, în anul 1892. Membru marcant al Partidului Național Român, din partea căruia a candidat la alegerile parlamentare din anul 1906. După Marea Unire trece la Partidul Poporului, fiind numit prefect al Județului Sălaj, prin Înaltul Decret Regal nr. 1.530 din 8 aprilie 1920. A îndeplinit funcția de prefect al Sălajului în perioada 22 aprilie 1920- februarie 1922 (cf. Dănuț Pop, Doru E. Goron, *Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente*, Zalău, Editura Caiete Silvane, 2007, p. 55-56).

ale acestuia⁵. Proiectul a fost adoptat la data de 11 august și aprobat de regele Ferdinand prin decretul-lege nr. 3.911 din 10 septembrie 1919⁶.

Profitând de faptul că la Sibiu erau prezenți membrii Marelui Sfat Național, care în același timp erau și fruntașii PNR din Transilvania, în perioada 9-10 august 1919 a avut loc și o Conferință a acestui partid. În cadrul a două ședințe s-au luat decizii importante privind reorganizarea partidului. Astfel, la alegerile parlamentare urmau să fie numiți candidați numai în circumscripțiile electorale din Transilvania, pentru a păși în România Mare în mod cât mai unitar. Totodată, au fost alese și noile structuri de conducere ale PNR.

Fruntașul politic național-român Octavian Goga rostește un discurs impresionant. Printre altele, se pune problema alegerii unui nou președinte al PNR, în urma trecerii în eternitate a lui George Pop de Băsești, pe data de 23 februarie 1919. Octavian Goga îl propune pentru această funcție pe fruntașul politic sălăjean Iuliu Maniu. Propunerea a fost urmată de aplauze și ovații venite din partea fruntașilor la Conferință⁷. Iuliu Maniu a fost ales cu unanimitate de voturi, *”pe lângă mari ovații”*, deși el nu era prezent. A venit doar la ședința de a doua zi.

În ceea ce privește reorganizarea partidului, Octavian Goga propune ca aceasta să se facă având la bază *”masele populare”*, deci reorganizarea să pornească de jos, de la nivel de sat și *”până sus în vârful piramidei noastre sociale”*. Îi îndemna, în acest sens, pe fruntașii partidului să ia contact cu satele, să explice țăranilor ideile și programul partidului, pentru ca aceștia *”să înțeleagă rostul drepțurilor și îndatoririlor lui în viața politică prin contactul nostru”*. Să-i înscrie pe țărani în partid, apoi aceștia, la rândul lor, să-și aleagă președinți de organizații la sate.

Propunerile de organizare ale lui Octavian Goga au fost expuse de către Ioan Suci, care se arată întru totul de acord cu întreaga formulă. Iată care erau aceste propuneri: *”1) Ca șef al partidului național român, pe dl Iuliu Maniu (Aplauze, Ovații). 2) Consiliul Dirigent să fie Comitetul executiv și șeful lui să fie președintele partidului. 3) Comisia de 10 membri. În această comisie pot să conlucre și membrii Consiliului Dirigent, deci ai Comitetului executiv. 4) Congresul partidului, care până ce este Marele Sfat, este compus din membrii lui. După alegeri mandatul lor încetează. Atunci membrii congresului vor fi membrii partidului în parlament, plus 3 delegați de fiecare județ. 5) În fiecare județ un comitet executiv județean format din deputați și senatori din acel județ plus câte 3 delegați ai comitetului cercual. 6) Comitetul cercual: 1 delegat din fiecare comună. Acest delegat este și președinte în respectiva comună. 7) În cursul, înainte și după alegeri se vor face înscrieri în cluburile partidului. 8) Partidul va avea un birou al său separat de resorturile oficiale de stat, un personal stabil sub supravegherea șefului – condus de un secretar al partidului”*. Totodată, face propuneri pentru comisia celor 10, și anume: Teodor Mihali, Vasile Saftu, Ștefan Roșian, Constantin Bucșan,

---

⁵ Gheorghe Iancu, *Marele Sfat Național al Transilvaniei (1918-1919)*, în *”Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj”*, XVI, 1973, Cluj, p. 270 și 273.

⁶ C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. IX-X, București, Editura *”Universala”* Alcalay and comp., p. 193-205.

⁷ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 164/1919, p. 1.

Anton Mocsonyi, G. Bogdan, Nistor Crișan, Nicolae Zigre, Aurel Nilvan și Sever Negrea⁸.

Odată încheiate lucrările Marelui Sfat Național și ale Conferinței PNR, în întregul Ardeal și Banat a început un proces de reorganizare a partidului în vederea noilor alegeri parlamentare, primele din cadrul României Mari⁹.

În adunări care au avut loc în fiecare comună s-au ales președinții organizațiilor locale și candidații pentru alegerile parlamentare. În fruntea acestor organizații au fost aleși, de obicei, preoții, iar la orașe avocații.

La începutul lunii septembrie 1919 se părea că alegerile parlamentare erau fixate definitiv pentru începutul lunii octombrie.

Într-un articol apărut în ziarul *Gazeta Transilvaniei* se făcea o analiză a stadiului în care se găseau partidele politice în această campanie electorală.

Se spunea că partidele politice ar fi în impas, deoarece *"le lipsește timpul fizic pentru ca să-și poată desvolta programul în fața alegătorilor"*. Dar, PNR nu ar întâmpina astfel de dificultăți, fiindcă el *"nu este un partid ca toate partidele militante obișnuite, ci este reprezentanta politică legală a națiunii române"*, într-un cuvânt *"este însăși națiunea română"* din Transilvania. Totuși, el trebuia să ducă mai departe munca de organizare începută după Conferința de la Sibiu, *"pentru ca națiunea română din Ardeal să se prezinte unitară, nedismembrată în Constituanță"*. Se făcea, apoi, referire la misiunea Comisiei electorale centrale a PNR, care *"își trimite acum delegații în toate părțile, pentru ca să facă plănuita campanie pentru a candida pe bărbații noștri de valoare"*. Dar, aceasta era o misiune foarte dificilă, deoarece *"în vremea noastră se ivesc atâtea pețitori lacomi să smulgă votul credulilor și răbdurilor noștri țărani"*. Se făcea, prin intermediul acestui ziar, un apel către *"toți cei ce-și vor spune cuvântul în campania electorală să nu se lase răpiți de considerații ușoare, ci să aibă conștiința responsabilității pentru progresul popoului românesc"*¹⁰.

La începutul lunii octombrie, într-un discurs ținut la Alba Iulia, președintele PNR, Iuliu Maniu, face cunoscut electoratului noul program al partidului¹¹. Era primul program enunțat după actul de la 1 Decembrie 1918. Acest nou program avea, de fapt, la bază, principiile și rezoluția Unirii.

Noul program a fost publicat în ziarul *Patria*, într-un articol-manifest intitulat *"Români ! Cetățeni alegători din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș"*. După ce se face un excurs istoric al partidului, ale cărui origini se regăsesc în ideile revoluționarilor transilvăneni de la 1848, în articol se subliniază faptul că PNR era *"depozitarul trecutului"*, dar reprezenta și *"chezășia prezentului"*, partidul lucrând *"pentru consolidarea internă a vieții de stat"*. El avea ca obiectiv *"nivelarea cât mai grabnică și cât mai definitivă a neamului nostru integral"*. Că în România întregită PNR susținea egalitatea în drepturi a minorităților etnice, care urmau să se bucure de drepturi politice și culturale. Având în vedere faptul că PNR era *"conștient că în*

---

⁸ *Ibidem*.

⁹ M. Pop, *Activitatea Partidului Național Român în perioada ianuarie 1919 - aprilie 1920*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XXX, Zalău, 2008, p. 475-538.

¹⁰ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 181/1919.

¹¹ *Patria*, nr. 191/1919.

structura socială actuală a poporului nostru, izvorul cel mai de căpetenie al energiilor îl găsești în țărănimea noastră”, subliniere pe care Iuliu Maniu a făcut-o și în cadrul discursului din cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, își propunea să înfăptuiască reformele menite a întări țărănimea, atât pe plan economic, cât și pe plan politic și cultural.

O altă prevedere a acestui program era cea referitoare la crearea unei clase de mijloc, una a comercianților și meseriașilor, cărora să li se acorde, în același timp, protecția cuvenită clasei muncitoare. Tot aici, se introducea termenul de dreptate socială, subliniind că statul urma *”să ferească pe cel slab de exploatarea celui tare, iar cel mai tare să-l ajute a-și valida puterea, fără ca să împiedice dezvoltarea celui mai slab”*. Alte puncte economice ale acestui program se refereau la protecția statului față de industria mică și comerț, dezvoltarea *”sănătoasă”* a industriei mari cu ajutorul statului, industria mare fiind chemată *”să valorifice bogățiile naturale ale țării”*, neimpozarea venitului minim, introducerea impozitului progresiv, câștigul de război să fie supus la impozite însemnate, dezvoltarea stabilimentelor industriale.

În domeniul educației, PNR *”va stăruii pentru naționalizarea și răspândirea învățământului de toate gradele și va urmări cu un deosebit interes dezvoltarea instituțiilor bisericești”*.

În ceea ce privește *”desăvârșirea națională”*, ea urma să se realizeze în toate instituțiile de stat. Cultura românească trebuia să triumfe *”pe toate terenele, fără a primejdui cultura neamurilor conlocuitoare”*. Particularismul provincial trebuia înlăturat *”atât din gândirea noastră cât și din întocmirile de stat și din instituțiile lui”*. Cu Aliații din timpul războiului trebuiau întreținute legăturile de prietenie și întărită armata română.

La final, face un apel către electorat pentru a participa la alegerile care băteau la ușă, alegeri care, spune Iuliu Maniu, *”întronează astăzi atâtea veacuri de jertfă”* și să facă *”din exercițiul dreptului de cetățeni un prilej de curată sărbătoare în România Mare”*¹². Și într-adevăr alegerile parlamentare din noiembrie 1919 au însemnat o sărbătoare pentru toți românii, deoarece ele erau primele alegeri de după Marea Unire.

Prin Înalt Decret Regal se stabilesc zilele în care urmau să se desfășoare primele alegeri generale de după Unire. Astfel, în zilele de 2, 3, 4 noiembrie au avut loc alegerile pentru Cameră, iar în zilele de 7 și 8 noiembrie pentru Senat. Noul Parlament urma să se întrunească la București pe data de 20 noiembrie 1919.

Județul Făgăraș, împărțit în patru circumscripții electorale, avea dreptul să trimită în Parlamentul României Mari 4 deputați și un senator. În circumscripția electorală Făgăraș au candidat Șerban Nicolae, care a obținut 840 voturi și Taflan Romul, care a obținut 1.505 voturi și mandatul de deputat. În circumscripția Șercaia s-au depus 3 candidaturi: Gheorghe Comșa, care a obținut 1.833 voturi, Ioan Mateiu – 314 voturi și Hariton Pralea – 770 voturi. La Arpașul de Jos a existat o singură candidatură, cea a fruntașului politic național-român Dănilă Vasu, care, în conformitate cu art. 46 al legii electorale din Transilvania a fost declarat ales. În cea de a patra circumscripție electorală a județului, circumscripția Bran, s-a dus o bătălie

---

¹² *Ibidem*, nr. 195/1919.

electorală foarte strânsă între frunțașii politici Iuliu Enescu, care a obținut 1.151 voturi și Ioan Clinciu, care a obținut 1.127. A mai existat un candidat, în persoana lui Ioan Ionică, care a obținut 796 voturi. În aceste condiții, conform art. 76 al legii electorale, s-a organizat turul doi al alegerilor sau balotajul, cum se spunea în epocă. El a avut loc pe data de 12 noiembrie 1919, mandatul de deputat fiind adjudecat de către Iuliu Enescu¹³. La Senat, mandatul a fost obținut de către frunțașul politic Iancu Mețianu.

Frunțașul politic Aurel Dobrescu a candidat pentru un mandat de deputat în circumscripția electorală Miercurea Niraj, din județul Murăș-Turda. Fiind singurul candidat, a fost declarat ales, conform art. 46 al legii electorale¹⁴.

La aceste alegeri parlamentare, din cele 205 candidaturi distribuite în 79 de circumscripții electorale în Transilvania și Banat, 199 mandate (169 de deputați și 30 de senatori) au revenit Partidului Național Român. Restul de 6 mandate au fost obținute de unele facțiuni dizidente, amintite mai sus¹⁵.

În concluzie, se poate afirma faptul că aceste alegeri au fost câștigate de către PNR și că într-adevăr, după cum spunea C. Argetoianu, anul 1919 a fost anul ardelenilor. În jurul PNR urma să se configureze și noua majoritate parlamentară și tot acest partid a dat și primul ministru al guvernului.

Din păcate primul parlament românesc de după 1918, cel al blocului parlamentar, din care făceau parte PNR, Partidul Țărănesc și Partidul Naționalist Democrat al lui N. Iorga, a avut o existență scurtă. Pe data de 12 martie 1920, președintele Partidului Țărănesc, Ion Mihalache, și-a prezentat demisia din guvern, deoarece proiectul său de lege agrară, care a fost votat de către Parlament, a fost respins de către regele Ferdinand.

La numai o zi după demisia lui Mihalache, regele semnează decretul de numire a generalului Averescu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri¹⁶.

Însă, pe data de 25 martie 1920, noul prim ministru dizolvă și Parlamentul, acesta fiind considerat de către Nicoale Iorga ca un act de ”*crimă politică*”¹⁷. Generalul Averescu avea nevoie de o majoritate parlamentară care să-l susțină și să-și consolideze puterea, având asentimentul regelui în acest sens.

Regele Ferdinand a semnat decretul dizolvării Corpurilor Legiuitoare și a convocat corpul electoral pentru noi alegeri, stabilindu-se și data acestora. Astfel, au fost stabilite zilele de 25-27 mai pentru alegerea deputaților și 30-31 mai pentru senatori¹⁸.

După instalarea guvernului Averescu, Octavian Goga, care primise funcția de ministru de stat, pe data de 28 martie, în fruntea unui grup de 29 de membri ai Partidului Național, îi prezintă lui Iuliu Maniu o demisie colectivă, cerând ieșirea

---

¹³ *Desbaterile Adunării Deputaților*, ședința din 28 noiembrie 1919, p. 63.

¹⁴ *Ibidem*, p. 29.

¹⁵ Marcel Ivan, *Evoluția partidelor politice în cifre și grafice.1919-1932*, Sibiu, Editura Krafft et Drotlefft S.A., 1934, tabelul IV.

¹⁶ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994, p. 16-17.

¹⁷ *Neamul românesc*, nr. 54/1920.

¹⁸ *Monitorul Oficial*, nr. 270/1920, p. 13.421.

din partid. Într-un apel datat 31 martie 1920, cei demisionați anunțau că au hotărât ca împreună cu Liga Poporului să înființeze un nou partid, cu numele de Partidul Poporului. De asemenea, Liga Poporului a mai fuzionat cu gruparea lui Iancu Flondor și Sergiu Niță, și cu Uniunea Națională a bănățenilor, care era condusă de către preotul Avram Imbroane¹⁹.

În aceste condiții, Comitetul Central Executiv al PNR convoacă congresul partidului pentru data de 24 aprilie 1920, la Alba Iulia. Pe ordinea de zi erau anunțate problemele ce urmau a fi dezbătute. Astfel, după ce se prezenta raportul Comitetului Central Executiv, urma să fie ales un comitet care să facă propuneri asupra situației politice din țară, să fie îmbunătățit programul partidului și să i se dea o nouă organizare. De asemenea, urma să fie ales un nou Comitet Central²⁰.

Se trimit tuturor președinților de organizații județene manifestul partidului și convocarea Congresului care urma să se țină la Alba Iulia. Acest manifest trebuia afișat de către președinții organizațiilor județene în fiecare comună. Era primul congres al partidului de după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

La acest congres foștii parlamentari erau membri de drept. În afară de aceștia, fiecare circumscripție trimitea câte 2 delegați și fiecare județ câte 5. În ceea ce privește circumscripțiile electorale erau luate în considerare cele din toamna anului 1919²¹. Astfel, au luat parte la Congres, în afară de deputați și senatori, 542 de delegați din cele 22 de județe ale Transilvaniei²².

Congresul PNR a adoptat un proiect de rezoluție și s-au ales organele de conducere. Iuliu Maniu a fost reales în funcția de președinte, la propunerea doctorului Ioan Coltor, care a fost primită cu aplauze îndelungi și ovații entuziaste. Având în vedere faptul că, după cum era și firesc, partidul s-a extins la nivelul întregii țări, pentru a se putea face o cât mai bună propagandă electorală, s-a hotărât să se aleagă un comitet de o sută de persoane²³. Din rândul acestuia a fost ales, apoi, Comitetul

---

¹⁹ Gheorghe I. Florescu, Ioan Saizu, *Alegerile parlamentare din România între anii 1919-1922*, în "Cercetări istorice", IV, Iași, 1973, p. 322.

²⁰ *Patria*, nr. 79/1920.

²¹ *Ibidem*, nr. 82/1920.

²² *Ibidem*, nr. 90/1920.

²³ De fapt au fost aleși 125 de frunțași în acest comitet. Aceștia proveneau din toate județele Transilvaniei și Banatului și erau principalii lideri politici ai Partidului Național, mulți dintre ei viitori parlamentari, de aceea publicăm componența acestui comitet, în ordine alfabetică: Ioan Adam, Ion Agârbiceanu, Valer Branisce, Nicolae Brânzeu, Sever Bocu, Simion Balea, Andrei Bârsan, Lucian Borcea, Iosif Blaga, Ioan Bianu, Sebastian Bornemisa, Eugen Bran, Coriolan Bohățiel, Ioan Bușița, Romul Boilă, Gheorghe Bilașcu, Emil Bologna, Nicolae Bratu, Victor Branisce, Liviu Cigăreanu, Vasile Chiroiu, Aurel Cozma, Vasile Chindriș, Gheorghe Crișan, Romul Curta, Ioan Coltor, Zosim Chirtop, Gheorghe Dobrin, Victor Deleu, Andrei Doboși, Sever Dan, Cornel Dărămuș, Candid David, Silviu Dragomir, Sever Erdelyi, Atanasie Ghidiu, Vasile Goldiș, Andrei Ghidiu, Alexandru Gheție, Lucian Gheorghieviciu, Ilarie Holom, Emil Hațieganu, Ioan Iosif, Gavrilă Iuga, Nicolae Lăzărescu, Dimitrie Lascu, Vasile Lucaciu, Alexandru Lupean, Aurel Lazăr, Iuliu Maniu, Eugen Muntean, Iustin Marșieu, Sever Miclea, Gheorghe Moroianu, Ioan Moța, Isidor Marcu, Romul Marchiș, Liviu Micșa, Iosif Macaveiu, Dumitru Manu, Romul Micșa, Cornel Mesaroș, Valer

Central Executiv format din următorii lideri: Iuliu Maniu, președinte, Vasile Goldiș, Al. Vaida Voevod, Ștefan Cicio Pop, vicepreședinți, Sever Dan, secretar general, Valer Branisce, Iustin Marșieu, Ion Agârbiceanu, Voicu Nițescu, Aurel Lazăr, Valer Moldovan, fruntașul politic fâgărășean Aurel Dobrescu, George Adam, Ioan Coltor, Vasile Saftu, Mihai Popovici, membri. Acesta urma să colaboreze permanent cu președintele Iuliu Maniu. A fost aleasă și o comisie de 40 de persoane care să examineze situația politică din țară și să formuleze proiectul de rezoluție al Congresului²⁴.

La Congres au mai luat cuvântul Nicolae Iorga și Ion Mihalache, care au vorbit despre reforma agrară și necesitatea înfăptuirii acesteia, precum și Al. Vaida-Voevod.

Comisia de 40 a prezentat rezoluția Congresului în care se prevedea tipărirea impresionantului discurs al lui Iuliu Maniu în câteva zeci de mii de exemplare și răspândirea lui în întreaga țară. Apoi, se aduceau mulțumiri lui Iuliu Maniu pentru modul cum a condus partidul până la acel moment și pentru sacrificiile pe care le făcea pentru acest partid. Se sublinia faptul că organizarea partidului se păstra ”*nealterată*”, urmând a fi extinsă la nivelul întregii țări. Comitetul Central Executiv a fost însărcinat cu ducerea tratativelor în vederea colaborării cu partidele ale căror principii coincideau cu cele ale PNR. Era criticat guvernul Averescu, care guverna prin decrete-legi, Parlamentul fiind dizolvat. Combătea orice tendință de separatism, ”*cât și acele improvizații pripite de guvernământ*”, care nu ofereau continuitatea de drept, nesocotind dezvoltarea istorică firească.

Comisia aproba activitatea Comitetului Central Executiv al partidului și pe cea de guvernământ a cabinetului Vaida.

Pe plan extern se aducea recunoștință față de Puterile Aliate.

La final, Congresul mulțumește Comitetului Executiv pentru lucrările împlinite și dă descărcarea de gestiune pe timpul trecut de la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 și până la data respectivă²⁵.

Având la bază hotărârile adoptate la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și ”*ca postulat politic desăvârșirea unirii*”, pentru a cărei legiferare partidul se angaja să lupte, la Congresul de la Alba Iulia din 24 aprilie 1920 PNR a adoptat un program de muncă, sintetizat în 13 capitole²⁶.

Moldovan, Victor Moldovan, Iancu Meșian, Izidor Marcu, Ștefan Meteș, Simion Nemeș, Alexandru Nemeș, Voicu Nițescu, Aurel Nilvan, Pompeiu Nistor, Andrei Nicola, Gavril Oșianu, Laurențiu Oanea, Vasile Pahone, Ștefan Cicio Pop, Laurențiu Pop, Gheorghe Popoviciu, Uroș Păteanu, Gheorghe Pop, Ioan Pop-Morlaca, Iacob Pop, Ioan Pop, Ionel Pop, Ariton Popa, Augustin Pordea, Victor Pralea, Gavril Precup, Emil Precup, Ghiță Pop, Grigore Pletosu, Traian Petrașcu, Petru Popovici, Ioan Rafiroiu, Alexandru Rusu, Alexandru Racoți, Octavian Rusu, Dionisie Roman, Ioan Roman, protopop Simu, inginer Stoica, Vasile Suci, Ioan Sâmpălean, Florian Stan, Vasile Saftu, Eugen Savu, Vasile Sava, Coriolan Steer, Aurel Socol, I. Teculescu, dr. Tălășescu, Tit Liviu Tilea, Simion Tămaș, Camil Velican, dr. Vescan, Alexandru Vaida Voevod, Aurel Vălean, Romul Veliciu, Toma Vasinca, Nicolae Zigre (*Patria*, nr. 91/1920).

²⁴ *Patria*, nr. 92/1920.

²⁵ *Ibidem*, nr. 90/1920.

²⁶ *Ibidem*, nr. 93/1920.

A doua zi după Congres, pe 25 aprilie, Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voevod comunică lui Nicolae Iorga și Ion Mihalache, care se deplasaseră în mod special la acest congres, faptul că acceptă o colaborare în campania electorală cu partidele pe care aceștia le reprezentau, respectiv Partidul Naționalist-Democrat și Partidul Țărănesc. Nu se accepta, însă, o colaborare cu liderul țărănist dr. Nicolae Lupu, care nu era bine văzut de către rege.

Pe data de 29 aprilie, Comitetul Electoral al PNR dădea presei următorul comunicat: *”Pe baza hotărârii votate de Congres, Partidul Național Român, în lupta electorală contra guvernului Averescu, va sprijini cu suprema sa energie partidele opoziționiste și în primul rând va da întreg sprijinul său Partidului Naționalist-Democrat de sub conducerea dlui Niculae Iorga și celui țărănesc de sub șefia dlui Mihalache precum și partidelor democratice naționale din provinciile alipite: Basarabia și Bucovina”*²⁷.

A doua zi, tot în ziarul *Patria* era publicat articolul *Colaborarea cu Federația*, în care se amintea de rezoluția votată la Congres, prin care s-a hotărât colaborarea cu Federația lui Iorga și Mihalache. Se sublinia faptul că acest lucru a fost dezbătut și votat de către Congres și nu era doar hotărârea Comitetului Executiv. Această colaborare, se spunea în articol, *”mai are un substrat sufletesc, care tronează deasupra tuturor considerentelor politice. Atâta vreme cât în fruntea acestei formațiuni politice din vechiul Regat, se află personalitatea dlui N. Iorga, ușor se va înțelege, când se va reaminti de câtă autoritate morală are d-sa la noi, în toate straturile societății, că colaborarea cu domnul Iorga în alegeri era în asentimentul poporului de la noi, în acel asentiment politic și cultural, în care d-sa a pătruns de douăzeci de ani încoace”*²⁸.

Sub aceste auspicii continua campania electorală din anul 1920, în care s-au polarizat două mari grupări politice și anume cea din jurul Partidul Poporului, aflat la guvernare, și partidele care au constituit Blocul parlamentar și guvernaseră înaintea.

Partidul Național Român era hotărât să-și mențină monopolul politic în Transilvania și Banat. De aceea a început o propagandă politică intensă. În fruntea listelor de candidați se aflau președintele partidului, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Mihai Popovici, Voicu Nițescu, Ștefan Cicio Pop, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Victor Deleu și mulți alți lideri importanți.

În cercurile politice de la Cluj, Octavian Goga anunța faptul că alegerile parlamentare se vor amâna cu o săptămână în Transilvania. Această amânare era văzută de către liderii P.N.R. ca un motiv pentru guvernul Averescu de a-și concentra toate forțele și mijloacele electorale în Transilvania, împiedicând alegerea candidaților altor partide.

După decretul-lege adoptat, noile circumscripții trebuiau publicate cu 30 de zile înainte de alegeri, ceea ce nu s-a întâmplat. Liderii PNR spuneau că această întârziere se făcea cu scopul ca cei care candidau din partea PNR în Transilvania să nu-și poată cunoaște electoratul și să ia legătura cu acesta pentru propagandă, în

---

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem*, nr. 94/1920.

vreme ce candidații guvernului cunoșteau delimitarea circumscripțiilor și porniseră deja în campanie electorală în noile circumscripții²⁹.

În Monitorul Oficial nr. 23 din data de 2 mai, guvernul Averescu publica decretul-lege referitor la amânarea alegerilor din Transilvania și Banat, stabilindu-se zilele de 3 și 4 iunie pentru Cameră, zilele de 6 și 7 pentru Senat, și ziua de 8 iunie pentru Colegiul universitar din Cluj. Motivația amânării acestor alegeri era, în concepția generalului Averescu, faptul că dificultățile de ordin material, ca repartizarea circumscripțiilor electorale, afișarea listelor etc., au făcut ca el să amâne alegerile pentru Transilvania și Banat. Dar, în ziarul *Patria* se afirma că repartizarea noilor circumscripții electorale era publicată tocmai în același Monitor Oficial prin care se amânau alegerile și sublinia că aceasta era o ”*dovadă eclatantă și indubitabilă a mistificărilor înscenate de generalul Averescu*”³⁰.

În acest context politic agitat de pasiunile politice, candidații PNR declanșează turneele electorale. Fostul prim ministru, Al.Vaida-Voevod, începea un lung turneu în aproape toate județele Transilvaniei, pe data de 6 mai 1920, când are loc o mare adunare electorală la Făgăraș.

Adunarea s-a ținut în grădina restaurantului Mexico din localitate și la ea au participat câteva mii de persoane. Președinte al adunării a fost ales, ad-hoc, Valer P. Comșa, iar secretar, Victor Pralea. Din partea Comitetului Executiv al PNR au fost prezenți, pe lângă Al. Vaida-Voevod, care îndeplinea funcția de vicepreședinte, fruntașii Voicu Nițescu și Aurel Dobrescu. Primul a luat cuvântul Vaida-Voevod, care a evidențiat activitatea partidului, blocului parlamentar și a guvernului pe care l-a condus. A vorbit, apoi, Aurel Dobrescu, care a prezentat un bilanț al activității foștilor parlamentari ai județului Făgăraș. La dorința publicului, Victor Pralea a citit memoriul înaintat de Octavian Vasu pentru menținerea circumscripțiilor existente în județul Făgăraș. În discursul său, Voicu Nițescu a răspuns acuzelor adresate PNR de către reprezentanții Partidului Poporului. La sfârșit, a fost adoptată o rezoluție de susținere a PNR și a președintelui său, Iuliu Maniu, și au fost înfierăți, ”*cu pecetea rușinei*”, parlamentarii județului Făgăraș care au trecut la Partidul Poporului. Apoi, a fost ales un nou Comitet județean, în frunte cu Octavian Pralea, N. Boeriu din Șercaia și P. Comșa din Copăcel, vicepreședinți, iar ca membri în acest comitet au fost aleși Liviu Pandrea (Făgăraș), Moise Grama (Făgăraș), Nicolae Moțoc (Făgăraș), Octavian Popa (Făgăraș), Pompiliu Nistor (Zărnești) și George Moldovan (Arpașu de Jos). De asemenea, au fost aleși și membrii comitetelor cercuale, pe circumscripții electorale. Referitor la noile alegeri, se hotărăște ca în județul Făgăraș să candideze pentru Cameră Iacob Popa, pentru circumscripția Șercaia, Aurel Dobrescu la Zărnești, iar ca senator în circumscripția Făgăraș, singura de altfel din acest județ, fruntașul PNR Iancu Mețianu. Cercul electoral pentru Cameră de la Arpașu de Jos era oferit lui Nicolae Iorga, președintele Partidului Naționalist-Democrat³¹. Dar lui Nicolae Iorga i se oferă și circumscripția Săliște din județul Sibiu, pe care o și acceptă.

---

²⁹ *Ibidem*, nr. 93/1920.

³⁰ *Ibidem*, nr. 96/1920.

³¹ *Ibidem*, nr. 106/1920, p. 1.

Lista definitivă a candidaților organizației PNR Făgăraș a fost următoarea: în circumscripția Făgăraș candida vicarul Iacob Popa, la Arpaș tânărul pe atunci fruntaș politic Aurel Dobrescu, iar la Zărnești Valeriu Pușcariu, fost secretar general al Consiliului Dirigent. La Senat, exista o singură circumscripție electorală, la Făgăraș, unde candida fostul senator Iancu Mețianu³².

Dintre liderii Federației, aliații PNR la aceste alegeri, a candidat doar Nicolae Iorga, președintele Partidului Naționalist-Democrat, în circumscripția oferită de PNR la Săliște, Ion Mihalache refuzând-o pe cea de la Ocna Sibiului. Cu toată popularitatea pe care marele nostru istoric o avea și în Transilvania, el a fost învins de către cumnatul lui Octavian Goga, Constantin Bucșan, candidat din partea Partidului Poporului. Astfel, N. Iorga a obținut 868 voturi față de cele 3.060 câte a obținut C. Bucșan. Județul Sibiu era fieful electoral al lui O. Goga, care câștigă și el în circumscripția Rășinari, împotriva candidatului PNR Nicolae Bratu, proprietarul ziarului *Foiaia Poporului*. Astfel, Goga a obținut 2.454 voturi, iar N. Bratu doar 503³³. Totuși, O. Goga, deși era un lider de marcă al Partidului Poporului aflat la guvernare, deținând portofoliul de la Culte și Arte, a pierdut în circumscripția Făgăraș, unde a mai candidat, în fața reprezentantului PNR, vicarul Iacob Popa, obținând doar 1.069 voturi, față de 2.225 câte a obținut candidatul PNR³⁴.

La aceste alegeri, PNR a câștigat toate mandatele de deputat doar în județul Făgăraș. Aici, pe lângă victoria amintită a vicarului Iacob Popa, care l-a învins pe O. Goga, PNR a câștigat și în celelalte două circumscripții, Arpașu de Jos și Zărnești. În circumscripția Arpașu de Jos a candidat fruntașul Aurel Dobrescu, care a obținut 2.642 de voturi, față de cele 1.246 câte a obținut candidatul guvernamental Danil Vasu. În circumscripția Zărnești a candidat Valeriu Pușcariu, fost secretar general în Consiliul Dirigent, și a obținut 2.582 voturi, George Comșa 1.134 și George Vlad 225³⁵.

Pe județe, PNR a obținut cele mai importante rezultate, în afară de Făgăraș, în Alba, trei deputați (Iuliu Maniu, Vaida-Voevod, Ioan Coltor), Satu-Mare (Vasile Lucaciu, George P. Văleanu, Andrei Doboși) și câte doi deputați în Bihor (Aurel Lazăr, Dimitrie Lascu), Brașov (Mihai Popovici, Voicu Nițescu), Cluj (Sever Dan, Aurel Socol), Sălaj (Coriolan Steer, Teodor Mureșan) și Bistrița-Năsăud (Laurențiu Oanea, Victor Moldovan).

La Senat au primit mandatul 14 fruntași ai PNR. Pe județe, au câștigat câte două mandate Sălajul (vicarul Silvaniei, Alexandru Gheție, și Mihai Pop), Aradul (Iuliu Groșoreanu și Iacob Hotăran) și Clujul (Eugen Bran și Aurel Isac), restul câte un mandat.

În concluzie, se poate afirma faptul că cu toate eforturile Partidului Poporului, aflat la guvernare, în special cele ale lui Octavian Goga, de a împiedica propaganda PNR, acesta din urmă a reușit să obțină 27 de mandate la Cameră și 14 la Senat, ceea ce îl situa pe locul al doilea între partidele din România.

---

³² *Ibidem*, nr. 110/1920, p. 1-2; nr. 111/1920, p. 1-2.

³³ *Desbaterile Adunării Deputaților*, nr. 6, ședința din 25 iunie 1920, p. 51-52.

³⁴ *Ibidem*, nr. 4, ședința din 22 iunie 1920.

³⁵ *Ibidem*, p. 29-30.

O altă concluzie ar fi aceea că, începând cu aceste alegeri, în Transilvania și Banat încep să pătrundă și partidele din Vechiul Regat. Vor avea un oarecare succes la electorat doar în momentul când vor deține puterea și vor organiza ele alegerile. PNR rămânea, în continuare, partidul cu cea mai mare priză la electoratul din Transilvania și Banat.

Din punct de vedere politic, anul 1922 debuta cu o luptă acerbă între partidele politice pentru succesiunea la guvernare. Partidele și-au dezvoltat strategia și tactica lor de luptă și potențele.

Guvernul condus de Take Ionescu era privit ca unul cu caracter provizoriu, soarta lui atârând de votul Parlamentului din 17 ianuarie 1922. În preajma acestui eveniment, viața politică s-a precipitat, partidele politice vehiculând o gamă variată de soluții. PNR stăruia pentru un guvern de coaliție³⁶.

După demisia lui Take Ionescu, regele Ferdinand I-a însărcinat cu formarea guvernului pe I.I.C. Brătianu, în seara zilei de 18 ianuarie 1922, orele 19. C. Argetoianu notează, referitor la acest eveniment, că regele Ferdinand ”*veleitarul și-a pus însă toate scrupulele în sertar, a chemat pe Ionel Brătianu și l-a însărcinat cu formarea noului Minister, dându-i bineînțeles și aprobarea pentru dizolvarea Parlamentului*”³⁷.

Conform uzanțelor, prin Decret Regal se convoacă noi alegeri. Pentru Transilvania sunt stabilite zilele de 6 și 7 martie 1922 la Cameră, iar pentru Senat zilele de 9 și 10 martie. Noul Parlament urma să fie convocat în data de 27 martie 1922³⁸.

PNR a organizat marea adunarea electorală de la Cluj din data de 27 ianuarie 1922, la care au participat reprezentanții tuturor județelor din Transilvania și Banat. Deși fuseseră convocați doar cei amintiți, s-a înregistrat o numeroasă prezență. Localul ziarului *Patria*, în care s-a ținut adunarea, s-a dovedit a fi neîncăpător.

În rezoluția adoptată cu această ocazie se protestează împotriva aducerii la putere a PNL, ”*fără nici o indicație parlamentară*”, partid care la alegerile din 1920 ”*abia dacă a putut să-și aleagă cu ajutorul guvernului averescan opt parlamentari*”. Se protestează împotriva ”*perpetuării sistemului de guverne personale, venite la cârmă cu încălcarea parlamentarismului*”, pentru ca apoi, ”*prin puterea statului să-și câștige partizani și majorități parlamentare*”. Se protestează în special împotriva infiltrării liberalilor în Transilvania și Banat, unde partidul liberal nu avea ”*nici o legătură sufletească cu opinia publică*”. PNR pretindea respectarea hotărârilor de la Alba Iulia și protesta împotriva măsurilor legislative și guvernamentale care au nesocotit aceste hotărâri. De asemenea, se protesta împotriva convocării unei Adunări Naționale cu caracter de Constituantă și încredințarea alegerilor, în acest sens, unui singur partid. PNR se hotăra să ducă ”*lupta cea mai îndârjită*” împotriva noului guvern liberal, pentru instaurarea unei democrații adevărate. Se aproba

---

³⁶ Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viața politică în România. 1922-1928*, București, Editura Politică, 1979, p. 138-139.

³⁷ Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, București, Editura Machiaveli, 1995, p. 298.

³⁸ *Gazeta oficială a județului Sălaj*, nr. 3/1922.

activitatea de până atunci a Comitetului Executiv, a deputaților și senatorilor partidului, aducându-li-se mulțumiri.

Dintre fruntașii politici ai PNR a mai luat cuvântul Vaida-Voevod, care a vorbit despre lupta între frați și despre datoriile partidului. Discursul său a fost îndreptat împotriva partidului generalului Averescu și a celui liberal³⁹.

Trebuie să recunoaștem că liderii PNR dau dovadă de un anume conservatorism și naivitate atunci când cred că pot să rămână singurii decidenți politici în Transilvania și Banat. Democrația presupunea și concurență politică la nivelul întregii țări. Forța economică a unui partid și dorința de afirmare în politica de vârf a țării din partea unor noi sau mai vechi oameni politici locali vor schimba regula jocului, PNL penetrând noile provincii și organizându-și filiale proprii.

Odată campania electorală începută, sunt reclamate o serie de abuzuri ale administrației liberale. Ziarul *Patria* a deschis o rubrică specială în care publica toate abuzurile guvernului liberal în campania electorală, pe baza informațiilor primite din județele transilvănene⁴⁰.

Cu toate abuzurile autorităților locale din Ardeal și Banat, fruntașii politici ai PNR încercau tot posibilul pentru a-și face cunoscută oferta electorală. De asemenea, încercau mobilizarea alegătorilor pentru ziua votării.

Într-un articol intitulat *Către alegători*, conducerea PNR anunța alegătorii că, împreună cu conducerile județene, au stabilit listele definitive de candidaturi pentru alegerile parlamentare. Alături de vechii luptători de dinainte de 1918, se spune în articol, ”s-au înșiruit o ceată întreagă de tineri, ridicați din nesecata rezervă de cinste și suflet drept al țărănimii noastre”. Se cere alegătorilor să voteze lista PNR, atacându-se, în același timp, liberalii, dar și averescanii din Ardeal. Despre averescani se spune că ”nu iau lupta împotriva liberalilor, decât de formă; pe averescani i-au adus la putere liberalii iar acum sunt înțeleși să ducă cea mai strașnică luptă împotriva partidului național”. Liberalii erau catalogați ca un partid al clasei celei mai bogate din România⁴¹.

Încercând să dezbine unitatea partidului pe tema confesională, liberalii declarau că PNR este un partid al uniților, al greco-catolicilor. În acest sens, ei publică la București broșura lui Constantin Manea intitulată *Democrația denaturată*, în care se afirmă că PNR este un partid al uniților⁴².

Pentru a aproviziona toate organizațiile județene cu materiale de propagandă, conducerea PNR înființează 3 centre de distribuție a tuturor imprimatelor și broșurilor. Centrele erau la Cluj, la sediul ziarului *Patria*, la Brașov, la redacția ziarului *Gazeta Transilvaniei* și la Arad, la sediul tipografiei *Concordia*. Organizațiile județene erau înștiințate că se puteau adresa oricăruia dintre ele pentru a le obține, pe baza unei semnături a conducerii organizațiilor⁴³.

În județul Făgăraș, PNR depunea aceeași listă de candidați ca la alegerile din anul 1920, respectiv Valeriu Pușcariu pentru circumscripția electorală Șercaia,

---

³⁹ *Patria*, nr. 20/1922, p. 1-3.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 24/1922, p. 1.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 28/1922, p. 1.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 2.

vicarul Iacob Popa candida pentru un nou mandat în circumscripția Făgăraș, iar Aurel Dobrescu la Arpaș. La fel, la Senat candida tot fruntașul politic Iancu Mețianu⁴⁴.

Pentru alegerile la Senat, unde votau persoanele peste vârsta de 40 ani, s-au înregistrat două candidaturi: Iancu Mețianu din partea PNR și Nicolae Borzea, candidatul guvernamental. Au participat 5.715 cetățeni care și-au exprimat opțiunea electorală, din care 21 voturi au fost anulate. Bătălia electorală nu a fost ușoară pentru candidatul guvernului liberal, care avea și sprijinul autorităților locale. În urma desfășurării procesului electoral, Nicolae Borzea a obținut 3.035 voturi, iar Iancu Mețianu, candidatul PNR, 2.659. Astfel, în ședința Senatului din 31 martie 1922, președintele de vârstă Mihail Pherekyde anunța în plen validarea mandatului, în urma raportului citit de fruntașul politic liberal dr. George Demetriad⁴⁵.

Nici la alegerile pentru Camera Deputaților organizația PNR Făgăraș nu a obținut nici un mandat, ele fiind câștigate de candidații PNL, partid aflat la guvernare.

La nivel național, alegerile parlamentare pentru Adunarea Deputaților s-au soldat cu victoria PNL, care a obținut 222 mandate. El a fost urmat de PȚ cu 40 de mandate și de PNR cu 26 mandate⁴⁶. PNR a obținut cele 26 mandate doar în Transilvania, cu toate abuzurile guvernanților și respingerea fără motiv a numeroase candidaturi.

În urma numeroaselor abuzuri din campania electorală și a furtului de urne⁴⁷, reproșat de conducerea PNR, președintele partidului, Iuliu Maniu, a înaintat un memoriu de protest regelui Ferdinand, pe data de 12 martie 1922. El sublinia că guvernul liberal *"nu s-a sfiit de a se folosi de toate mijloacele imaginabile pentru a teroriza și corupe alegătorii"*. Acuza guvernul că a dat ordonanțe *"ilegale și în directă contrazicere"* cu decretul-lege adoptat de guvern. De asemenea, că guvernul a dat *"directive"* tuturor președinților de birouri electorale pentru a respinge candidaturile PNR și întreruperea alegerilor pentru o noapte. Prin aceste măsuri guvernul a dat *"în mod intenționat"* ocazia *"la fraude și crime, încurajând în aceasta organele sale"*. Acuza transferurile ilegale a sute de funcționari publici care nu au făcut jocul puterii. De asemenea, că a dezlănțuit *"cea mai sălbatică vânătoare de suflete cu bani și băuturi, arestări și bătăi fără număr, arestarea unor candidați, împiedecarea propagandei electorale"*. În acest context, guvernul liberal a respins candidaturile PNR în 27 circumscripții electorale din Ardeal și Banat, avantajând tot atâția candidați liberali, dintre care 7 erau miniștri, ce au rămas fără contracandidați și au fost declarați aleși, conform articolului 46 din legea electorală pentru Ardeal și Banat, lege după care s-au desfășurat dincoace de Carpați și alegerile din 1922. Respingerea candidaților PNR s-a făcut *"fără bază legală și în mod absolut arbitrar"*, considera Iuliu Maniu. În aceste condiții, din 90 de circumscripții electorale cu

---

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 27/1922.

⁴⁵ *Desbaterile Senatului*, ședința din 31 martie 1922, p. 20.

⁴⁶ I. Scurtu, *Alegerile parlamentare din martie 1922*, în *"Analele Universității București. Istorie. Filosofie. Drept"*, XXIII, 1974, p. 93.

⁴⁷ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. IV, București, Editura Minerva, 1981, p. 45. El subliniază că liberalii au câștigat alegerile parlamentare din martie 1922, *"numai întrebuițând mijloace de brutală violență, mergând până la acel <furt al urnelor>"*.

majoritate românească și încă 5 balotaje la care au ajuns candidații PNR, partidul a obținut numai 26 mandate de deputați, ”*contrar opiniei publice, în mod clar manifestată, și contrar rezultatului real al voturilor exprimate*”⁴⁸.

Ziarul *Epoca* scria, în coloanele sale, că memoriul înaintat de Iuliu Maniu regelui Ferdinand a produs o profundă impresie în toate cercurile politice. Se vehicula ideea anulării alegerilor și organizarea de noi alegeri până la Paști. În schimb, liberalii afirmau că după alegeri îi vor lua pe ardeleni în partidul lor ”*foarte ieftin*”. Ziarul *Adevărul* scria că memoriul lui Iuliu Maniu era ”*un eveniment politic de o gravitate*”, care nu putea rămâne fără urmări. Părerii asemănătoare le găsim publicate în ziarele *Steagul*, *Aurora* și *Românul*⁴⁹.

În ședința Camerei Deputaților din data de 1 aprilie 1922, fruntașul PNR, reputatul istoric și profesor universitar Ioan Lupaș, a vorbit despre alegerile ”*sălbatic*” din circumscripția Săliște, unde el a candidat și câștigat mandatul de deputat. Încheie strălucitul și argumentatul său discurs cu un apel la înțelepciune și echilibru: ”*Datoria guvernului este să nu refuze sprijinul și protecțiunea sa, în această patriotică stăruință a noastră, ca să putem restabili cât mai în grabă ordinea legală a lucrurilor; iar restabilind această ordine legală și morală, să putem micșora prăpastia deosebitorilor dintre diferitele provincii și să ne putem întâlni cu toții la o adevărată muncă constructivă spre binele neamului și al patriei române întregite !*”⁵⁰.

Guvernul liberal recunoaște, indirect, o serie de ilegalități comise în timpul campaniei electorale. Astfel, în ședința Consiliului de Miniștri se ia hotărârea reorganizării alegerilor în 10 circumscripții electorale, în zilele de 27 și 28 mai 1922: Aleșd, Ceica și Tileagd, din județul Bihor; Ineu și Arad, județul Arad; Modoș, județul Timiș; Zalău, județul Sălaj, prin optarea generalului Moșoiu pentru alt mandat; Sfântu Gheorghe, județul Trei Scaune; Târgu-Mureș, județul Mureș-Turda și în circumscripția Zărnești, județul Făgăraș⁵¹.

Fruntașul politic Aurel Dobrescu își depune candidatura pentru un mandat de deputat al circumscripției Șomcuta Mare, Voicu Nițescu la Carașeu (cele două circumscripții fiind în județul Satu-Mare), Valeriu Pușcariu la Zărnești, Adrian Popescu la Târgu-Mureș și Aurel Grozda la Arad⁵².

Candidatul Partidului Țărănesc pentru mandatul rămas vacant în circumscripția Șomcuta Mare, Panaitescu, cere generalului Traian Moșoiu garantarea libertății alegerilor. Ministrul Comunicațiilor afirmă că guvernul nu le poate garanta. În aceste condiții candidatul țărănist se retrage din cursa electorală și declară că îl va sprijini pe Aurel Dobrescu, candidatul PNR.

În turneul electoral pe care l-a efectuat, Aurel Dobrescu a fost însoțit de Alexandru Vaida-Voevod, împreună cu care participă la o mare adunare electorală organizată la Șomcuta Mare.

---

⁴⁸ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Fond Documentar*, dos. 10.165, f. 1.

⁴⁹ *Patria*, nr. 57/1922, p.1.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 83/1922, p. 5.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 87/1922, p. 3.

⁵² *Ibidem*, nr. 109/1922, p. 3.

Din partea conducerii centrale mai vin în sprijinul candidaților PNR fruntașii politici Emil Hațieganu, Victor Deleu și Sever Bocu⁵³.

La Șomcuta Mare, candidatul PNR Aurel Dobrescu conducea cu 49 de voturi. Însă, în 3 secții de votare alegerile au fost amânate cu 8 zile, considerată a fi o metodă ”*cunoscută pentru a lua mandatul din mâna celui reușit*”. La Carașeu, Voicu Nițescu a întrunit majoritatea voturilor și a intrat în turul doi cu candidatul liberal Crăciun. La Zărnești reușise candidatul liberal. La Arad, Sfântu Gheorghe, Șereda Ciucului au fost aleși fruntași politici maghiari, iar în circumscripția Mодоș un șvab. Astfel, din 12 circumscripții unde avuseră loc alegeri până la acea dată, liberalii câștigaseră două mandate, PNR tot două, ungurii trei mandate, șvabii două mandate. În trei circumscripții s-a ajuns la balotaj (în două dintre ele majoritatea voturilor era obținută de candidații PNR), iar dintr-o circumscripție nu se primise rezultatul alegerii⁵⁴.

La Șomcuta Mare, Aurel Dobrescu a obținut 2.514 voturi, față de candidatul liberal Tibil, care a întrunit 2.426. Candidatul PNR era declarat ales dacă nu s-ar fi ivit incidentul de la secția de votare Mireșul Mare, unde șef al secției de jandarmi era vărul prefectului liberal al județului Satu-Mare, Teofil Dragoș. Incidentul a fost provocat pentru amânarea alegerilor. În cele din urmă, Aurel Dobrescu a fost învins prin fraudarea alegerilor de către liberali la secția Mireșul Mare⁵⁵.

Abuzuri și ilegalități ale guvernului liberal au loc și în circumscripția electorală Alba Iulia, unde a avut de suferit și Aurel Dobrescu, care a participat la campania electorală alături de alți fruntași ai PNR. În ajunul alegerilor, preotul I. Simu, fruntaș al PNR, aflându-se în circumscripție a fost arestat. În prima zi de alegeri, chiar candidatul Valer Moldovan a fost arestat la Teiuș și reținut timp de 3 ore la Prefectură. De asemenea, au fost arestați fruntașii PNR Ioan Pop, fost prefect al județului Alba, Aurel Socol, canonicul Victor Macavei și Aurel Dobrescu. Au fost respinși și ”*bărbații de încredere*” ai candidatului, care aveau misiunea de a supraveghea corectitudinea desfășurării procesului de votare⁵⁶.

În concluzie, se poate afirma că alegerile parțiale, la fel ca cele generale din anul 1922, au avut o miză deosebită, deoarece noul Parlament era anunțat și considerat de către liberali drept Adunare Constituantă, care avea misiunea de a elabora o nouă Constituție. În acest sens, avea nevoie de 2/3 din numărul de parlamentari, ceea ce a dus la folosirea tuturor mijloacelor pentru a obține acest obiectiv electoral. O altă concluzie ar fi aceea că PNR deținea încă monopolul politic în Ardeal și Banat, fiind votat de majoritatea electoratului de etnie românească. Liberalii, cu toate că aveau în subordine administrația locală, nu reușiseră încă să-și organizeze filiale puternice în această provincie istorică.

În perioada de după votarea Constituției au fost organizate adunări de protest în toată țara. Mare parte dintre ele au fost oprite de reprezentanții guvernului în teritoriu. După ce s-a încercat interzicerea adunării PNR preconizată a avea loc în București pe data de 25 martie, guvernul baricadând toate șoselele la intrarea în

---

⁵³ *Ibidem*, nr. 111/1922, p. 3.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 115/1922, p. 3.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 116/1922, p. 3 și nr. 118/1922, p. 5.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 275/1922, p. 1.

Capitală, întrunirea preconizată a avea loc la Braşov a fost oprită de Poliţie din ordinul guvernului. Organizaţiile PNR din judeţele Braşov, Trei Scaune şi Făgăraş au trimis conducerii centrale a partidului o telegramă de aderenţă la lupta împotriva Constituţiei. Până la urmă adunarea PNR din Capitală a avut loc în sala Dacia, la fel ca precedentele, bucurându-se de participarea a peste 20.000 de persoane⁵⁷.

Însă, activitatea organizaţiei făgărăşene a Partidului Naţional, devenit după 1926 Partidul Naţional Ţărănesc în anii care au urmat, alegerile parlamentare şi partiale, puternicele pasiuni politice pe care le-au generat acestea, evoluţia organizaţiei şi alte aspecte, vor constitui obiectul unui viitor studiu.

Bibliografie:

Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Fond Documentar*, dos. 10.165.

Desbaterile Adunării Deputaţilor, şedinţa din 28 noiembrie 1919; nr. 4, şedinţa din 22 iunie 1920; nr. 6, şedinţa din 25 iunie 1920.

Desbaterile Senatului, şedinţa din 31 martie 1922.

Gazeta oficială a judeţului Sălaj, nr. 3, 1922.

HAMANGIU, C., *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. IX-X, Bucureşti, Editura "Universala" Alcalay and comp., p. 193-205.

Monitorul Oficial, nr. 270, 1920.

Gazeta Transilvaniei, nr. 157, 164, 181/1919, Braşov.

Neamul Românesc, nr. 270/1920, Bucureşti.

Patria (apărută la Sibiu în anul 1919 şi apoi la Cluj), nr. 126, 132, 191, 195/1919; nr. 79, 82, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 106, 110, 111/1920; nr. 20, 24, 27, 28, 57, 83, 87, 109, 111, 115, 116, 118, 275/1922; nr. 64, 65, 66, 67/1923.

ARGETOIANU, Constantin, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, Bucureşti, Editura Machiaveli, 1995.

FLORESCU, Gheorghe I., SAIZU, Ioan, *Alegerile parlamentare din România între anii 1919-1922*, în "Cercetări istorice", IV, Iaşi, 1973.

IANCU, Gheorghe, *Marele Sfat Naţional al Transilvaniei (1918-1919)*, în "Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj", Cluj-Napoca, XVI, 1973.

IORGA, Nicolae, *O viaţă de om aşa cum a fost*, vol. IV, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

IVAN, Marcel, *Evoluţia partidelor politice în cifre şi grafice. 1919-1932*, Sibiu, 1934.

MUŞAT, Mircea, ARDELEANU, Ion, *Viaţa politică în România. 1918-1921*, Bucureşti, Editura Politică, 1976.

POP, Marin, *Activitatea Partidului Naţional Român în perioada ianuarie 1919-aprilie 1920*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XXX, Zalău, 2008.

RUSENESCU, Mihail, SAIZU, Ioan, *Viaţa politică în România. 1922-1928*, Bucureşti, Editura Politică, 1979.

---

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 64/1923, p. 3; nr. 65/1923, p. 1; nr. 66/1923, p. 3 şi nr. 67/1923, p. 1-2.

SCURTU, Ioan, *Alegerile parlamentare din martie 1922*, în "Analele Universității București. Istorie. Filosofie. Drept", XXIII, 1974.

IDEM, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994.